

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อมรดกศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามตัวแปรเพศ และ เขตที่ตั้งของโรงเรียน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 1200 คน เป็นชาย 600 คน หญิง 600 คน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้รับข้อมูลกลับทั้งหมด

หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และเปรียบเทียบความคิดเห็นด้วยค่า "ที" (t-test) ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 1200 คน เป็นเพศชาย 600 คน เพศหญิง 600 คน นักเรียนร้อยละ 53.9 มีอายุ 18 ปี ร้อยละ 37.3 มีอายุ 17 ปี นักเรียนที่มีอายุน้อยที่สุดและมากที่สุดเป็นนักเรียนชายคือ อายุน้อยที่สุด 15 ปี และอายุมากที่สุด 22 ปี มีจำนวนเท่ากันร้อยละ 0.2 นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 97.8 นับถือศาสนาพุทธ อีกร้อยละ 1.3 นับถือศาสนาอิสลาม และร้อยละ .0.9 นับถือศาสนาคริสต์ นักเรียนชายคิดถึงความตายของตนเองนานา ครั้งร้อยละ 79.0 นักเรียนหญิงคิดถึงความตายของตนเองนานา ครั้งร้อยละ 76.7 นักเรียนหญิงคิดถึงความตายของตนเองบ่อยครั้งร้อยละ 23.3 มากกว่านักเรียนชายซึ่งคิดถึงความตายของตนเองบ่อยครั้งร้อยละ 21.0 นักเรียนหญิงคิดถึงความตายของญาติสนิทและบุคคลใกล้ชิดบ่อยครั้งร้อยละ 21.5 ขณะที่นักเรียนชายคิดถึงความตายของญาติสนิทและบุคคลใกล้ชิดบ่อยครั้งร้อยละ 18.5 นักเรียนหญิงร้อยละ 97.0 และนักเรียนชายร้อยละ

96.3 มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตายเมื่อแยกตาม เขตที่ตั้งของโรงเรียน พบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองคิดถึงความตายของตนเองบ่อยครั้งร้อยละ 21.5 นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองคิดถึงความตายของตนเองบ่อยครั้ง ร้อยละ 23.3 นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองคิดถึงความตายของญาติสนิทและบุคคลใกล้ชิดบ่อยครั้งมีร้อยละ 20.2 ส่วนนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองคิดถึงความตายของญาติสนิทและบุคคลใกล้ชิดบ่อยครั้งมีร้อยละ 19.7 การมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตายนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองและนอกเขตเมือง มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 96.7 และในประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตายผู้ตายเกี่ยวข้องกับนักเรียนในฐานะญาติสนิทในครอบครัวร้อยละ 75.1 ร้อยละ 46.4 เป็นสัตว์เลี้ยง ร้อยละ 25.9 เป็นเพื่อน ร้อยละ 14.5 เป็นบุคคลอื่นา ร้อยละ 7.8 เป็นพ่อ ร้อยละ 4.7 เป็นพี่หรือน้องและร้อยละ 1.8 เป็นแม่

2. ความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อมรณศึกษา และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามตัวแปรเพศและ เขตที่ตั้งของโรงเรียน สรุปผลออกเป็น 6 ด้านดังนี้

2.1 ด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษา

2.1.1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยทุกข้อ ยกเว้นข้อ 9 เมื่อเห็นความตายของบุคคลอื่นไม่รู้สึกเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็น เรื่องธรรมดาที่นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่แน่ใจ

สำหรับจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาที่นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย เรียงตามลำดับดังนี้

1. เข้าใจถึงความจำเป็นในการดูแลสุขภาพที่ดี ซึ่งมีผลทำให้มีชีวิตยืนยาว
2. เข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต ทำให้บุคคลสามารถยอมรับความตายได้อย่างสงบ
3. เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรม และลัทธิศาสนา เมื่อมีการตายเกิดขึ้น
4. เข้าใจถึงความสำคัญของการเตรียมตัวที่ดี สำหรับความตาย ไม่ทิ้งปัญหาต่างๆ ไว้ให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หลังการตายเกิดขึ้น
5. ให้ผู้เรียนระลึกถึงความตายทำให้เกิดความรู้สึกอยากทำความดี

6. เข้าใจอาการและอาการแสดงที่เกิดขึ้นในบุคคล เมื่อต้องอยู่ในภาวะใกล้ตาย
7. มีความรู้เกี่ยวกับสาเหตุการตาย
8. เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หลังการตายและแนวทางการแก้ไข
9. เข้าใจเกณฑ์ตัดสินการตายทางการแพทย์และทางกฎหมาย

2.1.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศีกษาระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศีกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ ยกเว้นจุดมุ่งหมายที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความตายของบุคคลอื่นไม่รู้สึกละอายใจ เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา นักเรียนมีความคิดเห็นในด้านจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนชายเห็นด้วยมากกว่านักเรียนหญิง

2.1.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศีกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง พบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศีกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ

2.2 ด้านเนื้อหาการเรียน

2.2.1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาการเรียนอยู่ในระดับเห็นด้วยทุกข้อเรียงตามลำดับดังนี้

1. การดูแลสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตยืนยาว
2. การจัดการศพตามประเพณี วัฒนธรรม และลัทธิศาสนาต่างๆ
3. การดำเนินการการบริจาคอวัยวะและการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล
4. การช่วยเหลือผู้ที่สูญเสียคนรักหรือบุคคลใกล้ชิดไป เนื่องจากความตาย
5. การช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในภาวะใกล้ตาย

6. ธรรมชาติของชีวิต ความหมายของการเกิดและการตาย
7. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก กฎหมายเงินทุนทดแทน
8. การประกันชีวิต
9. ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่อันมีผลสืบเนื่องมาจากความตาย
10. สาเหตุของการตาย
11. แนวคิดต่างๆ ทางด้านศาสนา เกี่ยวกับการเกิดและการตาย
12. การจัดการศพทางกฎหมาย
13. การสูญเสีย เมื่อมีการตายเกิดขึ้น
14. เกณฑ์ตัดสินความตายทางการแพทย์และทางกฎหมาย
15. ภาวะใกล้ตาย อาการและอาการแสดงของบุคคล เมื่ออยู่ในภาวะใกล้ตาย
16. สังคมไทยกับ เรื่องความตาย
17. ความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความตาย
18. การเตรียมตัวก่อนตาย (การเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิด)

2.2.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านเนื้อหาารมศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาารมศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเนื้อหาเกี่ยวกับการประกันชีวิต และเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการการบริการอวัยวะ และการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล โดยนักเรียนหญิงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนชาย

2.2.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านเนื้อหาารมศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง พบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองมีความคิดเห็น ในด้านเนื้อหาารมศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความตาย และเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการดำเนินการการบริการอวัยวะ และการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล โดยนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง

2.3 ด้านผู้สอนมรณศึกษา

2.3.1 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยเรียงตามลำดับดังนี้

1. ต้องสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย
2. ควรมีเทคนิคในการให้การปรึกษาและเข้าใจถึงภาวะวิกฤต พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องความตาย
3. ต้องมีความสามารถผสมผสานความคิดในการสอนและในกระบวนการให้การปรึกษา
4. ต้องเข้าใจถึงชีวิตและสามารถเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นหลังการตาย
5. พระ นักบวช หรือนักสอนศาสนา
6. ควรผ่านการอบรมในเรื่องมรณศึกษามาก่อน
7. ต้องเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาอยู่ในระดับไม่แน่ใจจำนวน 4 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. ครูสอนวิชาสุขศึกษา
2. ผู้สอนมรณศึกษาจรมีอายุ 30 ปีขึ้นไป
3. ครูสอนวิชาสังคมศึกษา
4. ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาอยู่ในระดับไม่เห็นด้วยจำนวน 1 ข้อ ได้แก่

1. ครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์

2.3.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านผู้สอนมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในผู้สอนที่ต้องเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย และผู้สอนควรผ่านการอบรมในเรื่องมรณศึกษามาก่อน โดยนักเรียนหญิงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนชาย

2.3.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านผู้สอนมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง พบว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในผู้สอนที่สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย โดยนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง และนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ในผู้สอนมรณศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาสุขศึกษา ครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ และครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์

2.4 ด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษา

2.4.1 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษาในระดับเห็นด้วย จำนวน 3 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. วัดควรทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนการสอนมรณศึกษา
2. ควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาแนะแนวและช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา เนื่องมาจากความตาย
3. ควรเริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษาในระดับไม่แน่ใจ จำนวน 8 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. โรงเรียนควรมีกิจกรรมและจัดประสบการณ์เพื่อให้ความรู้ทางด้านมรณศึกษาแก่เด็ก
2. ควรเริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ควรจัดแยกวิชามรณศึกษา เป็นวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ
4. บ้านควรทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนการสอนมรณศึกษา
5. ควรจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรก เข้าไว้ในวิชาสุขศึกษา
6. ควรจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรก เข้าไว้ในวิชาสังคมศึกษา
7. ควรจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรก เข้าไว้ในวิชาวิทยาศาสตร์
8. ควรเริ่มสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษาในระดับไม่เห็นด้วย จำนวน 2 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. ควรเริ่มสอนวิชามรณศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล
2. ควรจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาคหกรรมศาสตร์

2.4.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านการจัดการและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง มีความคิดเห็นในด้านการจัดและการดำเนินการเรียนการสอนมรณศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ

2.4.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง พบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรณศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในการจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาคหกรรมศาสตร์ และการจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาวิทยาศาสตร์ โดยนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง

2.5 ด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรณศึกษา

2.5.1 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรณศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วย จำนวน 11 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. หลังจากมีการทดสอบเพื่อวัดและประเมินผลแล้วครูควรเฉลยข้อทดสอบทันที จะช่วยให้ผู้ถูกทดสอบได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนเองจากแบบทดสอบด้วย
2. ควรใช้ภาพยนตร์ วิดีโอ สไลด์ โทรทัศน์ ภาพถ่าย แผนภูมิ และหุ่นจำลองประกอบการสอน
3. โรงเรียนควรเชิญวิทยากรมาบรรยายความรู้เรื่องมรณศึกษาเป็นครั้งคราว
4. ควรมีตำรามรณศึกษาไว้ในห้องสมุดเพื่อใช้สำหรับศึกษาค้นคว้า

5. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินผู้สอนในด้านต่างๆ ซึ่งผู้เรียนเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน
6. ควรประเมินผลโดยการสัมภาษณ์ สทนทนา ชักถาม
7. ควรมีการวัดผลก่อนเริ่มต้นการสอน เพื่อทราบพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน
8. การสอนมรรคศึกษาควรเป็นแบบสนทนา อภิปราย
9. ให้นักเรียนได้มีโอกาสไปศึกษานอกสถานที่ เช่น ร่วมงานพิธีศพและไปชมสุสาน
10. ควรประเมินผลร่วมหรือแฝงไปขณะที่ทำการสอนตั้งแต่ต้นจนจบบทเรียน
11. ควรประเมินผลโดยการทดสอบหลังจบบทเรียนนั้นๆ

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษาอยู่ในระดับไม่แน่ใจ จำนวน 4 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตาย เช่น การตายของญาติ สัตว์เลี้ยง และการตายของผู้อื่นในข่าว หนังสือพิมพ์
2. การสอนมรรคศึกษา ควรเป็นแบบบรรยาย
3. ให้นักเรียนสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติเกี่ยวกับเรื่องความตาย
4. ให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับความตาย

2.5.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง มีความคิดเห็นในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในวิธีสอนมรรคศึกษาแบบบรรยาย ในการประเมินผลการทดสอบหลังจบบทเรียนนั้นๆ ในวิธีสอนมรรคศึกษาโดยให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับความตาย และการวัดผลก่อนเริ่มต้นการสอน เพื่อทราบพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน โดยนักเรียนชายเห็นด้วยมากกว่านักเรียนหญิง

2.5.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลผลการศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง พบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลผลการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในการใช้ภาพยนตร์ วีดีโอ สไลด์ โทรทัศน์ ภาพถ่ายแผนภูมิ และหุ่นจำลองประกอบการสอน โดยนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง

2.6 ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษา

2.6.1 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วยจำนวน 4 ข้อ เรียงตามลำดับดังนี้

1. การศึกษาเรื่องความตายทำให้เข้าใจธรรมชาติของชีวิตได้ดีขึ้น
2. มรดกศึกษาจะเป็นประโยชน์นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้
3. มรดกศึกษาช่วยสร้างเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับความตายมากขึ้น
4. ถ้านักวิชาการมรดกศึกษาเข้ามาสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษาอยู่ในระดับไม่แน่ใจจำนวน 2 ข้อ เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. มรดกศึกษาช่วยส่งเสริมสุขภาพจิต
2. โรงเรียนของท่านควรจะได้จัดการสอนมรดกศึกษาขึ้นได้แล้ว

2.6.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษาไม่แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษาระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษาไม่แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ

การอภิปรายผลของการวิจัย

การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อมรณศึกษาและการศึกษาเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อมรณศึกษาตามตัวแปรเพศและเขตที่ตั้งของโรงเรียนผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นสำคัญแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษา

1.1 ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาเกือบทุกข้อ มีเพียงข้อเดียวคือจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนเห็นความตายของบุคคลอื่นไม่รู้ลึก เศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ ทั้งนี้ นักเรียนอาจจะเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการเรียนมรณศึกษา และนักเรียนอาจจะเห็นว่ามรณศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน จึงเกิดความสนใจ อยากเรียนรู้ เพราะนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่มีอายุ 17-18 ปี ถึงร้อยละ 91.2 กำลังเป็นวัยรุ่น เป็นวัยที่ชอบคิด อยากรู้ อยากเห็น เป็นวัยที่ต้องการความรู้ และประสบการณ์แปลกๆ ใหม่ (วรศักดิ์ เพียรชอบ และสุจรีต เพียรชอบ 2522:3) และนักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาที่จะทำให้เกิดเข้าใจถึงความจำเป็นในการดูแลสุขภาพที่ดี ซึ่งมีผลทำให้มีชีวิตรยืนยาว เป็นอันดับหนึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความสนใจในเรื่องสุขภาพ ต้องการมีความรู้เรื่องดูแลสุขภาพที่ดี จะได้นำไปปฏิบัติดูแลสุขภาพให้แข็งแรง สมบูรณ์ ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ เพื่อให้มีชีวิตรยืนยาว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรศักดิ์ เพียรชอบ และสุจรีต เพียรชอบ (2522: ค) ที่พบว่าความต้องการที่สำคัญของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาทางด้านร่างกาย ต้องการเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพสมบูรณ์ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ

ในความคิดเห็นด้วยในระดับรองลงมา นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงธรรมชาติของชีวิต ทำให้บุคคลสามารถยอมรับความตายได้อย่างสงบ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักเรียนทุกคนคงทราบดีว่าการตายเป็นธรรมชาติของชีวิต มีเกิดก็ย่อมมีตายเป็นธรรมดา การที่นักเรียนเห็นด้วยกับจุดมุ่งหมายข้อนี้เป็นอันดับสอง เพราะนักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษา และการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตายจะทำให้เกิดความเข้าใจ เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับความตาย และทำให้ผู้เรียนสามารถยอมรับความตายได้ ไม่หวั่นเกรงหรือวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องความตาย ดังที่พระราชวรมุนี (2530:109-110) ได้กล่าวถึง

จุดมุ่งหมายของการศึกษาว่า "มีประโยชน์ที่ชีวิตพึงได้รับ พึงทำให้เกิดประโยชน์ทั้งเบื้องหน้า... จนมั่นใจในควมมีชีวิตที่ดีของตน ไม่ต้องห่วงกลัวต่อความตายและปรโลก... และพัฒนาตนให้เป็นคนที่สมบูรณ์"

นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจในจุดมุ่งหมายที่ว่า เมื่อได้เห็นความตายของผู้อื่นไม่รู้สึกละแสร้งหรือเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา อาจเป็นเพราะนักเรียนเห็นว่าความตายเป็นการสูญเสีย ทำให้เกิดความทุกข์ใจ เศร้าโศก เสียใจ ถึงแม้จะทราบดีว่าทุกคนต้องตาย ไม่มีใครหนีความตายพ้น แต่จะให้เห็นความตายของผู้อื่นแล้วไม่รู้สึกละแสร้งหรือเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดานั้นคงเป็นไปได้ยาก และผู้วิจัยเห็นว่าถึงแม้นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่ร้อยละ 97.8 นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีการสอนให้รู้จักการเจริญมรณสติ ให้ระลึกถึงความตายเป็นธรรมดา (พระราชวรมุณี 2527:376) แต่ในสภาพสังคมปัจจุบัน เด็กนักเรียนกับการไปฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัดมีความห่างไกลกันมาก นักเรียนยังไม่คุ้นเคยกับการพูดถึงเรื่องความตาย และนักเรียนยังไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตาย ทำให้ไม่แน่ใจว่าการเรียนมรณศึกษาจะทำให้เมื่อเห็นความตายของผู้อื่นแล้วไม่รู้สึกละแสร้งหรือเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดาได้

1.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็น ในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรณศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 เกือบทุกข้อ ยกเว้นจุดมุ่งหมายที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความตายของบุคคลอื่นไม่รู้สึกละแสร้งหรือเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 โดยนักเรียนชายเห็นด้วยมากกว่านักเรียนหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะสังคมไทยนั้นสอนว่าเพศชายต้องมีความเข้มแข็งมากกว่าเพศหญิง จะไม่แสดงความเสียใจ เศร้าโศก เด็กผู้ชายไม่ควรร้องไห้เมื่อพบกับความผิดหวัง (พนัส หันนาคินทร์ 2528:90 และวัฒนา พลอยพรราว 2526: จ) ยังได้ศึกษาวิจัยพบว่า วิจัยรุ่นชายจังหวัดสิงห์บุรีมีบุคลิกภาพด้านความมั่นคงทางอารมณ์ด้านความมั่นใจในตนเอง ด้านความสามารถในการควบคุมจิตใจที่เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว เอาจริงเอาจังสูงกว่าวิจัยรุ่นหญิงในจังหวัดสิงห์บุรี ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าจากพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและบุคลิกภาพของเพศชาย ทำให้นักเรียนชายเห็นด้วยมากกว่านักเรียนหญิงในจุดมุ่งหมายที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความตายของบุคคลอื่นไม่รู้สึกละแสร้งหรือเศร้าหมอง เพราะยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดา

ส่วนการที่นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นด้วยต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 เกือบทุกข้อ อาจเป็นเพราะนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงส่วนใหญ่อยู่ในวัยเดียวกันมีอายุ 17-18 ปี ถึงร้อยละ 90.5 และร้อยละ 92.0 ตามลำดับ กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นเดียวกัน และในโรงเรียนมัธยมแบบสหศึกษาเหมือนกัน ทำให้นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีประสบการณ์ในด้านต่างๆ เหมือนกัน ดังนั้นนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงจึงแสดงความคิดเห็นด้วยต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ

1.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษาระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษาไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมรรคศึกษาเป็นเรื่องใหม่ นักเรียนไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน เมื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษา นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองจึงตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องรับรู้ มีส่วนรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พัชรา พันธุ์พัฒนกุล (2527:54) ที่พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดพะเยา มีความสำนึกในบทบาทต่อสังคมไม่แตกต่างกัน

2. ด้านเนื้อหา มรรคศึกษา

2.1 ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านเนื้อหา มรรคศึกษา ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในด้านเนื้อหา มรรคศึกษาทุกข้อ เนื้อหา มรรคศึกษาที่นักเรียนเห็นด้วยเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตยืนยาว ทั้งนี้ นักเรียนอาจจะเห็นว่า เนื้อหา มรรคศึกษาครอบคลุมจุดมุ่งหมายในการเรียนมรรคศึกษา และแสดงความคิดเห็นด้วยกับเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการดูแลสุขภาพ เพื่อให้มีชีวิตยืนยาว ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเรียน เพื่อทำให้เขาใจถึงความจำเป็นในการดูแลสุขภาพที่ส่งผลทำให้ชวดอนยาว ซึ่งนักเรียนเห็นด้วยกับจุดมุ่งหมายนี้เป็นอันดับหนึ่งเช่นกัน ส่วนการที่นักเรียนเห็นด้วยกับเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง การจัดการศพตามประเพณี วัฒนธรรม และลัทธิศาสนาต่างๆ เป็นอันดับสองนั้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักเรียนกำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนจะต้องจบออกไป

ศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพ นักเรียนกำลังจะเติบโต เข้าสู่ผู้ใหญ่ ต้องออกไปอยู่ในสังคมนอกโรงเรียน ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น และในอนาคตต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการจัดงานศพของบุคคลในครอบครัว นักเรียนจึงเห็นความสำคัญและเห็นด้วยในเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องการจัดการศพ ตามประเพณี วัฒนธรรมและลัทธิศาสนาต่างๆ ซึ่งจะได้ นำความรู้เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป และนักเรียนเห็นด้วยกับเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องการเตรียมตัวตาย (การเตรียมพร้อมสำหรับความตายของตนเองและบุคคลใกล้ชิด) เป็นอันดับสุดท้าย อาจเป็นเพราะนักเรียนเห็นว่าความตายเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความสูญเสีย มีความเศร้าโศกเสียใจ ซึ่ง บาลค์ (Balk 1983: 14-17) ได้ศึกษาเรื่อง "ผลจากการตายของพี่หรือน้อง ที่มีต่อเด็กวัยหนุ่มสาว" พบว่า ปฏิกริยาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความเศร้าโศกเสียใจ มีผลต่อการนอนหลับ การทำงาน และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และไม่มีใครต้องการจะให้วาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง (สุรีย์ จันทรมลิต 2525:39) นักเรียนจึงเห็นด้วยกับ เนื้อหาการเตรียมตัวตาย เป็นอันดับสุดท้าย

2.2 เมื่อ เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้าน เนื้อหาหมวดศึกษาระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นต่อ เนื้อหาหมวดศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเนื้อหาเกี่ยวกับการประกันชีวิตและ เนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการบริจาควัยวะ และการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล โดยนักเรียนหญิงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนชาย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนักเรียนหญิงเห็นว่า การได้เรียนรู้เกี่ยวกับการประกันชีวิต จะทำให้มีความสามารถในการนำความรู้ไปพิจารณาเกี่ยวกับการทำประกันได้ เพราะสภาพสังคมไทยส่วนใหญ่เพศชายและเพศหญิงมีบทบาทในครอบครัวต่างกัน เพศชายมักแสดงบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนเพศหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารค่าใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าหัวหน้าครอบครัวเกิดตายไป จะพบว่า เรื่องเศรษฐกิจ จะเป็นปัญหาแรกที่เกิดในครอบครัว ทำให้นักเรียนหญิงมีระดับความคิดเห็นสูงกว่านักเรียนชายในเนื้อหาเกี่ยวกับการประกันชีวิต ในส่วนของเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการบริจาควัยวะและการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล นักเรียนหญิงคงต้องการทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริจาควัยวะ และการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล เพื่อที่จะได้ดำเนินการได้ถูกต้องและเห็นประโยชน์อย่างจริงจัง จะเห็นได้ว่า เรื่องเกี่ยวกับการประกันชีวิต และ เรื่องการดำเนินการบริจาควัยวะและอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล มีความเกี่ยวข้องกับตัวของนักเรียนและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย

ของพัชรา พันธุ์พัฒนกุล (2527:54) ซึ่งพบว่านักเรียนวัยรุ่นชายและนักเรียนวัยรุ่นหญิงมีความ
สำนึกในบทบาทต่อตนเอง ต่อครอบครัว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านเนื้อหาหมวดศึกษาระหว่าง
นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่าไม่
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง
กับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาหมวดศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความ
ตาย และเนื้อหาหมวดศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการค้าบริการการบริการอวัยวะ และการอุทิศร่างกาย
ให้โรงพยาบาลโดยนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง เห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขต
เมือง อาจเป็นเพราะนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองเห็นความสำคัญของเนื้อหาหมวดศึกษาที่
เกี่ยวกับความเชื่อ และความเข้าใจผิด เกี่ยวกับความตายมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขต
เมือง นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เจริญกว่านักเรียนในโรงเรียนนอก
เขตเมือง ซึ่ง ชม ภูมิภาค (2518:31) ได้กล่าวไว้ว่า "เด็กที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของ
ประเทศไทย มีสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมและการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เพราะ
ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้างขวาง และเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ผลของการพัฒนา
ส่วนใหญ่นั้นจำกัดขอบเขตอยู่ในเขตเมือง" ดังนั้นถ้าพูดถึงเรื่องความเชื่อและความเข้าใจผิด
เกี่ยวกับความตายนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เจริญมากกว่า
โรงเรียนนอกเขตเมือง เห็นวิทยากร เทคโนโลยีต่างๆ มากมาย ย่อมมีความคิดเห็นเป็นเหตุ
เป็นผลทางวิทยาศาสตร์มากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง นักเรียนในโรงเรียนในเขต
เมืองจึงต้องการทราบข้อเท็จจริงหรือบทพิสูจน์ในความเชื่อเกี่ยวกับความตาย จึงเห็นด้วยมากกว่า
นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง เกี่ยวกับเนื้อหาความเชื่อและความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความตาย
ส่วนเนื้อหาหมวดศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการค้าบริการการบริการอวัยวะและการอุทิศร่างกายให้
โรงพยาบาล นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง เห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขต
เมือง อาจเป็นเพราะนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองอยู่ในที่เจริญกว่า อยู่ใกล้กับโรงพยาบาล
หรือสถานพยาบาลที่ใหญ่ๆ ที่เปิดรับบริการอวัยวะหรือบริจาคร่างกาย และมีโอกาสได้ยินได้ฟัง
คำบอกเล่าเกี่ยวกับการบริการอวัยวะ และอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาลมากกว่านักเรียน
โรงเรียนนอกเขตเมือง ทำให้นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองสนใจในเรื่องการค้าบริการ
การบริการอวัยวะ และการอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาลมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง

3. ด้านผู้สอนมรณศึกษา

3.1 ความคิดเห็นของนักเรียนด้านผู้สอนมรณศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยต่อผู้สอนมรณศึกษา ที่สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ผู้สอนที่มีเทคนิคในการให้คำปรึกษา และเข้าใจถึงภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับ เรื่องความตาย ทั้งนี้ นักเรียนอาจจะเห็นว่าผู้สอนที่ดีควรมีความสามารถในการใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย จะทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลอง บุญนันท์ และศุภชัย ศุภวรรณ (2529:89-104) ซึ่งพบว่า การสื่อความหมาย (การพูด เข้าใจง่าย ถ่ายทอดความรู้ได้ เข้าใจง่าย) สำคัญเป็นอันดับ 3 จากทั้งหมด 24 คุณลักษณะของอาจารย์ในอุดมคติในทัศนะของนักศึกษามหาวิทยาลัย ส่วนความคิดเห็นด้วยต่อผู้สอนที่มีเทคนิคในการให้คำปรึกษา และเข้าใจถึงภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับ เรื่องความตายนั้น นักเรียนคงเห็นความสำคัญของครูนอกเหนือจากบทบาทในการสอน ครูควรมีบทบาทในการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเนื่องมาจากความตาย เพราะเมื่อครอบครัวใดมีการตายของสมาชิกในครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัวไม่มากนัก โดยเฉพาะเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียน ซึ่ง ชุตินา เจียมศิริ (2526:59-60) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูว่า "ครูมีส่วนช่วยให้นักเรียนปรับตัวปรับอารมณ์ให้สามารถเรียนได้ ตลอดจนอยู่รอดในสังคมได้อย่างมีความสุข เมื่อเด็กพบกับสภาวะกดดันอาจจะจากการหย่าของบิดามารดา การตายของบุคคลในครอบครัว การปลอบใจการแสดงความรัก เต็มอกเต็มใจช่วยเหลือ หรือการแสดงความเห็นอกเห็นใจจะช่วยลดความกดดันและช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการปรับตัวกับสภาวะสังคมได้ดี"

นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจต่อผู้สอนมรณศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาสุขศึกษา ครูสอนวิชาสังคม และครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ตามลำดับ และนักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยต่อผู้สอนมรณศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ การที่นักเรียนไม่แน่ใจต่อครูสอนวิชาสุขศึกษา ครูสอนวิชาสังคมศาสตร์ และครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ อาจเป็นเพราะนักเรียนเห็นว่าครูเหล่านี้คงไม่มีความรู้ลึกซึ้งและไม่มีความชำนาญในการสอนมรณศึกษา นักเรียนต้องการครูที่มีความรู้ทางด้านมรณศึกษาโดยตรง ซึ่งนักเรียนก็แสดงความคิดเห็นด้วยว่าครูผู้สอนมรณศึกษาควรผ่านการอบรมในเรื่องมรณศึกษามาก่อนเป็นอันดับหก และผู้สอนมรณศึกษาต้องเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องเกี่ยวกับความตายเป็นอันดับเจ็ด และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุวรรณ เนตยากร (2520:56-57) พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาเห็นว่าทักษะในการสอนที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครู

คือ ครูต้องมีความชำนาญในวิชาที่ตนสอน ส่วนการที่นักเรียนมีความคิดไม่เห็นด้วยต่อผู้สอนที่เป็นครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ อาจเนื่องมาจากนักเรียนเห็นว่าเรื่องมรดกศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพร่างกายมนุษย์ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับวิชาสุขศึกษา วิชาสังคมและวิชาวิทยาศาสตร์ มากกว่าทางด้านคหกรรมศาสตร์ นักเรียนจึงไม่เห็นด้วยต่อผู้สอนมรดกศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเรียนเห็นด้วยกับครูสอนวิชาสุขศึกษาที่จะเป็นผู้สอนวิชามรดกศึกษามากกว่าครูสอนวิชาสังคมศึกษา ครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ และครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของฮาร์ดท (Hardt 1975:96) ที่เสนอแนะไว้ว่านักสุขศึกษาจะต้องรับภาระเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องความตายนี้

3.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านผู้สอนมรดกศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นต่อผู้สอนมรดกศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องที่คุณสอนต้องเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย และผู้สอนควรผ่านการอบรมในเรื่องมรดกศึกษามาก่อน โดยนักเรียนหญิงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนชาย อาจเป็นเพราะนักเรียนหญิงมีความละเอียดละออมากกว่านักเรียนชาย (อารี รังสินันท์ 2527:2) และมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนชาย ทำให้นักเรียนหญิงเห็นความสำคัญในเรื่องครูผู้สอนมรดกศึกษาว่าควรเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย และควรผ่านการอบรมในเรื่องมรดกศึกษามาก่อนมากกว่านักเรียนชาย

3.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ในด้านผู้สอนมรดกศึกษาระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นในด้านผู้สอนมรดกศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 โดยนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ในเรื่องที่คุณสอนต้องสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย ทั้งนี้เป็นที่ทราบดีว่าผู้สอนก็คือครู เป็นบุคคลที่มีความรู้และคุณลักษณะของครูที่ดีนั้น ต้องมีความสามารถในการสอนหรือถ่ายทอดความรู้ได้ดี ครูที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดีนั้น จะต้องมีความสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่ายด้วย จากการที่นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองเห็นด้วยน้อยกว่าในผู้สอนที่สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย อาจเป็นเพราะลักษณะการจัดระเบียบในสังคมนอกเมืองมีขนาดเล็กกว่าสังคมในเมือง มีความเป็นทางการน้อยมีความเป็นกันเองและสนิทชิดเชื้อกันมาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2529:134) ครูและนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองมีความสนิทสนมและ

เป็นกันเองมากกว่าครูและนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายในการใช้ภาษาสื่อสารซึ่งกันและกันระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ส่วนครูและนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองอยู่ในสังคมใหญ่กว่า มีระเบียบแบบแผนมากกว่า ครูและนักเรียนไม่ค่อยใกล้ชิดสนิทสนมกัน ดังนั้นการติดต่อสื่อสารการใช้ภาษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการถ่ายทอดความรู้จึงต้องอาศัยความสามารถของผู้สอนที่จะต้องใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองจึงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองในผู้สอนที่สามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย

นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง เห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองในผู้สอนมรณศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาสุขศึกษา ครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ และครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นเขตชนบท มีการแบ่งชั้นในสังคมชนบทไทย ครูถูกจัดให้อยู่ในชนชั้นนำท้องถิ่น (สัญญาวิวัฒน์ 2529:143) และกุมเรียง อริยะกะบุตร (2513:35-36) ได้ทำการวิจัยพบว่า ในเรื่องการเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีอายุมากกว่า กลุ่มวัยรุ่นในชนบทมีทัศนคติดีกว่าและแตกต่างกว่ากลุ่มวัยรุ่นในเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง อาจจะเห็นว่าครูผู้สอนวิชาสุขศึกษา ครูผู้สอนวิชาคหกรรมศาสตร์ และครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นผู้ที่มีความรู้และวัยวุฒิสูงกว่านักเรียน รวมทั้งทัศนคติของกลุ่มวัยรุ่นในชนบทในการเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่มากกว่ากลุ่มวัยรุ่นในเมือง นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองจึงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ในด้านผู้สอนมรณศึกษาที่เป็นครูสอนวิชาสุขศึกษา ครูสอนวิชาคหกรรมศาสตร์ และครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์

4. ด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษา

4.1 ความคิดเห็นของนักเรียนด้านการจัดและการดำเนินการการเรียนการสอนมรณศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยว่าวัดควรทำหน้าที่ช่วยสนับสนุนการสอนมรณศึกษา รองลงมาได้แก่ การจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาแนะแนวและช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาเนื่องมาจากความตาย และควรเริ่มจัดการสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามลำดับ นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจว่าโรงเรียนควรมีกิจกรรมและจัดประสบการณ์เพื่อให้ความรู้ทางด้านมรณศึกษาแก่เด็ก และนักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยในการเริ่มจัดการสอนมรณศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล และการจัดวิชามรณศึกษาสอดแทรกเข้าไปในวิชาคหกรรมศาสตร์

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพสังคมไทยนับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนไทยจะมีความผูกพันอยู่กับ วัด ความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระสงฆ์ และชาวบ้านมีมาช้านาน ดังที่กิริติ ศรีวิเชียร (2526:1) ได้กล่าวไว้ว่า "เมื่อศึกษาและพิจารณาในสังคมจากอดีตที่ผ่านมาพบว่า วัดในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยหรือชุมชนไทยเป็นอย่างมาก เช่น วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมให้บริการด้านพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาในระยะต่างๆ ของชีวิต" นอกจากนี้สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และปัทมา ฐิติวัฒนา (2527:18) ยังได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ไว้ดังนี้คือ "ช่วยเหลือพุทธศาสนิกชนที่มีชีวิตอยู่ให้แยกออกจากผู้ที่ถึงแก่กรรม หรือตายออกจากกัน วัด พระ หรือสถาบันศาสนา สถาบันเดียวที่ทำหน้าที่ด้านนี้โดยมิได้ถูกหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆ แบ่งความรับผิดชอบไป และค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่จะตั้งศพไว้ที่วัดยังคงไม่เปลี่ยนแปลง" ดังนั้นจากสภาพสังคม สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับคนตายของคนไทยและพิธีกรรมต่างๆ จะจัดขึ้นที่วัด ทำให้นักเรียนเห็นว่าวัดควรทำหน้าที่สนับสนุนการสอนมรณศึกษา และแสดงความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจที่จะให้โรงเรียนมีกิจกรรมและจัดประสบการณ์ เพื่อให้ความรู้ทางด้านมรณศึกษาแก่เด็ก

ส่วนการที่นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยว่าควร เริ่มสอนมรณศึกษา ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และแสดงความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจที่ควร จะเริ่มสอนมรณศึกษา ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นประถมศึกษา โดยเฉพาะในชั้นอนุบาลนักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วยที่จะ เริ่มสอนมรณศึกษาในชั้นนี้ อาจเป็น เพราะนักเรียนเห็นว่านักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีอายุที่เหมาะสม มีความพร้อมทางวุฒิภาวะมากกว่าเด็กนักเรียนในระดับชั้นอื่น เป็นวัยที่จะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล นักเรียนจึงเห็นว่านักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความพร้อมเหมาะสมที่จะ เรียนรู้เกี่ยวกับ เรื่องความตายได้ดีกว่านักเรียนในระดับชั้นอื่น โดยเฉพาะนักเรียนในชั้นอนุบาลยังเป็นเด็กเล็กเกินไปที่จะ เรียนรู้และเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับความตายได้ เป็นที่น่าสังเกตว่านักเรียนเห็นด้วยกับการจัดวิชา มรณศึกษา สอดแทรก เข้าไว้ในวิชา สุขศึกษา มากกว่า การจัดวิชา มรณศึกษา สอดแทรก เข้าไว้ในวิชา สังคมศึกษา วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชา คหกรรมศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของคูเบลอร์-รอส (Kubler-Ross) อ้างถึงใน แคพพิลโลและทรอยเยอร์ (Cappiello and Troyer 1979:397) ซึ่งเชื่อว่า การศึกษาเรื่องความตายและภาวะใกล้ตายสามารถนำ เข้าไว้ในหลักสูตร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชา สุขศึกษา มาก

4.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนด้านการจัดการและการดำเนินการ การเรียนการสอนมรรคศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง มีความคิดเห็นต่อการจัดการและการดำเนินการ การเรียนการสอนมรรคศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ อาจเป็นเพราะในด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เป็นเรื่องที่นักเรียนเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว เป็นหน้าที่ของโรงเรียนของครูผู้สอน นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงคงเห็นว่าไม่ใช่หน้าที่ของนักเรียนที่จะมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการและการดำเนินการเรียนการสอนมรรคศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรา พันธุ์พัฒนกุล (2527:54) ซึ่งพบว่านักเรียนวัยรุ่นชายและนักเรียนวัยรุ่นหญิงที่กำลังศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีส่วนสำนึกในบทบาทต่อสังคมไม่แตกต่างกัน

4.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนด้านการจัดการและการดำเนินการ การเรียนการสอนมรรคศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองมีความคิดเห็นในด้านการจัดการ และการดำเนินการ การเรียนการสอนมรรคศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองในเรื่องการจัดการจัดวิชาธรรมศึกษาสอดแทรกไว้ในวิชาคหกรรมศาสตร์ และการจัดวิชาธรรมศึกษาสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองอยู่ในสังคมที่มีประชากรมากกว่านอกเขตเมือง มีลักษณะสังคมซับซ้อน มีความกระตือรือร้นและแข่งขันกับผู้อื่นเกือบตลอดเวลา ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับจากการสอดแทรกวิชาธรรมศึกษาไว้กับวิชาใดวิชาหนึ่งมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรา พันธุ์พัฒนกุล (2527:56) ที่ศึกษาพบว่านักเรียนวัยรุ่นกรุงเทพมหานครมีความสำนึกต่อตนเองสูงกว่านักเรียนวัยรุ่นในจังหวัดพะเยา ดังนั้นนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองอาจขาดความกระตือรือร้นอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันน้อยกว่าสังคมของนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ทำให้นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนควรจะได้รับในการจัดวิชาธรรมศึกษา สอดแทรกเข้าไว้ในวิชาคหกรรมศาสตร์หรือวิชาวิทยาศาสตร์น้อยกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง นักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง จึงเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง ในเรื่องการจัดการจัดวิชาธรรมศึกษาสอดแทรกเข้าไว้ใน วิชาคหกรรมศาสตร์หรือวิชาวิทยาศาสตร์

5. ด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลผลการศึกษา

5.1 ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านวิธีสอน อุปกรณ์และการวัดผลผลการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยต่อวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลผลผลศึกษา อันดับหนึ่งได้แก่ หลังจากมีการทดสอบเพื่อวัดและประเมินผลแล้ว ครูควรเฉลยข้อทดสอบทันที จะช่วยให้ผู้ถูกทดสอบได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนเองจากแบบทดสอบด้วย ความคิดเห็นด้วยรองลงมาได้แก่ การใช้ภาพยนตร์ วิดีโอ สไลด์ โทรทัศน์ ภาพถ่าย แผนภูมิ และหุ่นจำลองประกอบการสอน และโรงเรียนควรเชิญวิทยากรมาบรรยายความรู้เรื่องมรดกศึกษาเป็นครั้งคราว ตามลำดับ จะเห็นว่าในด้านวิธีการสอนนักเรียนเห็นด้วยว่า ควรเชิญวิทยากรมาบรรยายความรู้เรื่องมรดกศึกษาเป็นครั้งคราว แสดงว่านักเรียนเห็นความสำคัญของแหล่งวิทยากรที่มีอยู่ในชุมชนว่าจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในด้านการศึกษา ดังที่ สุวัฒน์ มุทธ เมธา (2524:86) ได้เสนอแนะไว้ว่าโรงเรียนควรใช้ทรัพยากรชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษามากที่สุด ไม่ว่าจะ เป็นทรัพยากรมนุษย์ สถานที่ วัตถุ หรืออะไรก็ตาม และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ที่ได้เสนอแนะวิทยากรในชุมชนที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการสอนมรดกศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งได้แก่ หน่วยงาน สืบเชื้อ พระหรือนักบวช แพทย์และนักจิตวิทยา เป็นต้น สำหรับด้านอุปกรณ์การสอนนักเรียนเห็นด้วยกับการใช้ภาพยนตร์ วิดีโอ สไลด์ โทรทัศน์ ภาพถ่าย แผนภูมิ และหุ่นจำลองประกอบการสอน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูผู้สอน ในระดับมัธยมศึกษาในรายงานการวิจัย เรื่องการประเมินผลหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 พบว่า สื่อการสอนที่สอดคล้องกับบุคลิกภาวะของนักเรียนมากที่สุด ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ได้แก่ รูปภาพ สไลด์ ภาพยนตร์ วิดีโอ เทป และเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ (กองวิจัยทางการศึกษา 2527:55) ในด้านการวัดผลผลผลศึกษานักเรียนมีความคิดเห็นด้วยว่าหลังจากมีการทดสอบเพื่อวัดและประเมินผลแล้ว ครูควรเฉลยข้อทดสอบทันที จะช่วยให้ผู้ถูกทดสอบได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนเองจากแบบทดสอบด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา งามบรรจง (2529:49) ที่พบว่าการเฉลยข้อสอบให้นักเรียนทราบทุกครั้ง เป็นการประเมินผลที่มีความจำเป็นมาก และผู้วิจัยเห็นว่าการเฉลยข้อสอบทันทีจะช่วยให้ผู้ถูกทดสอบและผู้ออกข้อสอบได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนเอง โดยเฉพาะครูผู้ออกข้อสอบควรมีใจกว้างพอที่จะรับฟังการติชม หรือยอมรับข้อเสนอแนะของนักเรียนไปพิจารณาปรับปรุงข้อสอบที่ออกไปแล้ว และเป็นการกระตุ้นนักเรียนในการปรับปรุงตนเอง

ส่วนวิธีสอนที่นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจได้แก่ วิธีสอนโดยให้นักเรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความตาย เช่น การตายของญาติ สัตว์เลี้ยง และการตายของบุคคลอื่นในข่าวหนังสือพิมพ์ วิธีสอนโดยให้นักเรียนสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติเกี่ยวกับเรื่องความตาย และวิธีสอนโดยให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับความตาย การที่นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แน่ใจในวิธีสอนเหล่านี้ ทั้งนี้คงเป็นเพราะเหตุผลดังที่เคยกล่าวไว้แล้วว่า การพูดถึงเรื่องความตายในสังคมไทย ถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี และไม่ควรพูดถึง ทาให้นักเรียนไม่แน่ใจในวิธีสอนที่ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับความตาย โดยเฉพาะวิธีสอนโดยให้นักเรียนสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติ นักเรียนอาจเห็นความตายเป็นเรื่องน่ากลัว จึงไม่แน่ใจในวิธีสอนโดยการสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติขึ้น ส่วนวิธีสอนโดยให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับเรื่องความตาย ถึงแม้ว่ากลอนจะเป็นสื่อแสดงเรื่องราวและความรู้สึกต่างๆ ได้ดี นักเรียนอาจจะไม่มีความถนัดหรือไม่ชอบการแต่งกลอนก็ได้ จึงแสดงความคิดเห็นไม่แน่ใจต่อวิธีสอนโดยให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับความตาย

5.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนด้านวิธีสอน อุปกรณ์และการวัดผลมรรคศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกข้อ แต่นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นต่อวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในวิธีการสอนแบบบรรยายในการประเมินผลโดยการทดสอบหลังจบบทเรียนนั้นๆ ในวิธีการสอน โดยให้นักเรียนแต่งกลอนเกี่ยวกับความตาย และการวัดผลก่อนเริ่มต้นการสอนเพื่อทราบพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน โดยนักเรียนชายเห็นด้วยมากกว่านักเรียนหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนชายมีลักษณะบุคลิกภาพแตกต่างจากนักเรียนหญิง วัยรุ่นชายมีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นหญิง ซึ่งวัฒนาพลอยพราว (2516:จ) ได้ทำการวิจัยพบว่า วัยรุ่นชายในกรุงเทพฯ มีความสามารถในการเข้ากลุ่มมากกว่าวัยรุ่นหญิงในกรุงเทพฯ ดังนั้นนักเรียนชายย่อมมีความสามารถที่จะยอมรับในวิธีการสอน อุปกรณ์และการวัดผลของมรรคศึกษาได้มากกว่านักเรียนหญิง

5.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษาระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง กับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นด้านวิธีสอน อุปกรณ์ และการวัดผลมรรคศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องอุปกรณ์การสอน การใช้ภาพยนตร์ วีดิโอ โทรทัศน์ ภาพถ่ายแผนภูมิ และหุ่นจำลองประกอบการสอน โดยนักเรียนใน

โรงเรียนในเขตเมืองเห็นด้วยมากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองมีโอกาสดีกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง โดยได้มีโอกาสเรียนด้วยวัสดุทัศนูปกรณ์ต่างๆ มากกว่า และโดยส่วนใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตเมืองจะมีขนาดใหญ่กว่าโรงเรียนมัธยมศึกษานอกเขตเมือง การจัดสรรงบประมาณและบุคลากรโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่ในเมืองคงได้รับมากกว่าโรงเรียนนอกเขตเมืองซึ่งมีขนาดเล็กกว่า ซึ่งกรมสามัญศึกษาร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ทำการวิจัย (กรมสามัญศึกษา 2523:17) พบว่า ข้อมูลในเรื่ององค์ประกอบด้านการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้ครูและบุคลากร มีความแตกต่างกันระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับจังหวัด อ่างทอง และตำบลโรงเรียนในเขตเมืองจึงมีโอกาสจัดหาอุปกรณ์การสอนได้มากกว่า และมีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนนอกเขตเมือง แต่มีได้หมายความว่าโรงเรียนนอกเขตเมืองจะไม่มีอุปกรณ์การสอนใช้ในโรงเรียน อาจจะมีอุปกรณ์การสอนเหมือนกับโรงเรียนในเขตเมืองก็ได้ แต่อาจเป็นเพราะครูอาจารย์ ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้นๆ ไม่สามารถใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยได้ด้วยตนเอง เพราะไม่มีความรู้ในการใช้อุปกรณ์เหล่านั้น ก็ทำให้ใช้อุปกรณ์นั้นได้ไม่คุ้มค่า และทำให้ไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ 2527:428) ซึ่งครู อาจารย์ ในโรงเรียนในเขตเมืองอยู่ในสถานที่ที่เจริญกว่าครูในโรงเรียนนอกเขตเมือง อาจจะมีความสามารถใช้อุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยมากกว่า ทำให้นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองมีโอกาสได้สัมผัสและคุ้นเคยกับอุปกรณ์การสอนต่างๆ และเห็นประโยชน์ของการใช้อุปกรณ์การสอนเหล่านี้มากกว่านักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง

6. ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรดกศึกษา

6.1 ความคิดเห็นทั่วไป ของนักเรียนเกี่ยวกับมรดกศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยว่า การศึกษาเรื่องความตายทำให้เข้าใจธรรมชาติของชีวิตได้ดีขึ้น เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมามีนักเรียนเห็นด้วยว่ามรดกศึกษา จะเป็นประโยชน์นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ มรดกศึกษาช่วยส่งเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับความตายมากขึ้นและนักเรียนเห็นด้วยถ้าจะนำวิชามรดกศึกษาเข้ามาสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การที่นักเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในข้อดังกล่าวข้างต้น อาจเป็นเพราะนักเรียนคิดว่าตัวเองมีความพร้อมในเรื่องอายุพร้อมที่จะรับรู้แนวคิดต่างๆ และนักเรียนมีความสนใจเป็นพิเศษที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อจะช่วยให้มีประสบการณ์ที่กว้างขวางและลึกซึ้งในธรรมชาติของชีวิตมากยิ่งขึ้น นักเรียนอาจเห็นความ

จำเป็นต้องนำเอาความรู้จากการเรียนมรณศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพราะนักเรียนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น แต่เมื่อนักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อไปว่าโรงเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ควรเปิดสอนวิชามรณศึกษาได้แล้ว นักเรียนแสดงความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ ทั้งนี้เพราะในวิชาการระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่างจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การเลือกวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสำคัญ เพราะชื่ออาชีพในอนาคต (ประมวญ คิดคินสัน 2520:233) หรืออาจเป็นเพราะนักเรียนเห็นว่าโรงเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ขณะนี้ไม่มีครูที่มีคุณสมบัติที่จะสอนมรณศึกษาได้ ทำให้นักเรียนไม่แน่ใจว่าโรงเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ขณะนี้ควรเปิดสอนวิชามรณศึกษาได้แล้ว

6.2 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ การที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษาไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันเพศชายและเพศหญิงมีความเท่าเทียมกันเกือบทุกด้าน เพศหญิงมีโอกาแสดงความสามารถได้เต็มที่ในการแสดงความคิดเห็น ในการเรียนการแสวงหาความรู้ด้านต่างๆ และชู้จิต ต้นอรธนาวิน (2528:จ) ได้ทำการวิจัยพบว่า การอ่านวารสารทางวิทยาศาสตร์และการชมรายการวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทำให้นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ มีแนวคิดอย่างมีเหตุผลสามารถแสดงความคิดเห็นทั่วไปได้ไม่แตกต่างกัน

6.3 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ด้านความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษา ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมือง มีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ การที่นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองแสดงความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษาไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะเรื่องมรณศึกษาเป็นเรื่องใหม่กับนักเรียนในเมืองและนอกเมืองไม่เคยได้ยินมาก่อน และในปัจจุบันอิทธิพลของสื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ทำให้เด็กในเมืองและนอกเมืองมีโอกาได้รับการถ่ายทอดความคิดความเข้าใจจากสังคมเหมือนกัน ทำให้นักเรียนในโรงเรียนในเขตเมือง และนักเรียนในโรงเรียนนอกเขตเมืองมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับมรณศึกษาไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนเห็นด้วยกับมรดกศึกษาในด้านต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะด้านจุดมุ่งหมายในการเรียนมรดกศึกษาและเนื้อหา มรดกศึกษา แสดงว่านักเรียนสนใจและเห็นถึงประโยชน์ที่ควรจะได้รับจากการจัดการเรียนการสอนมรดกศึกษา นักเรียนเห็นว่าควรเริ่มจัดการสอนมรดกศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพราะเป็นวัยที่เหมาะสม มีความคิดเป็นเหตุเป็นผลดี และกำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งควรมีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับความตายได้แล้ว เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไปในอนาคต และนักเรียนเห็นว่าผู้สอนมรดกศึกษาควรเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมในเรื่องมรดกศึกษามาก่อน และควรเป็นครูสอนวิชาสุขศึกษามากกว่าครูอื่นๆ ส่วนในด้านการจัดการสอนวิชามรดกศึกษา นักเรียนเห็นว่าควรจัดแยกเป็นวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ หรือถ้าจะสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาใดวิชาหนึ่ง ควรสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาสุขศึกษามากกว่าสอดแทรกเข้าไว้ในวิชาอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเปิดสอนวิชามรดกศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดสอดแทรกไว้ในวิชาสุขศึกษา และให้ครูผู้สอนวิชาสุขศึกษารับผิดชอบในการสอนวิชามรดกศึกษา
2. เนื้อหามรดกศึกษาที่ควรบรรจุไว้ในหลักสูตรมรดกศึกษา คือ การดูแลสุขภาพเพื่อให้มีชีวิตยืนยาว, การจัดการศพตามประเพณี วัฒนธรรม และลัทธิศาสนาต่างๆ, การดำเนินการการบริจาคอวัยวะและอุทิศร่างกายให้โรงพยาบาล และการช่วยเหลือผู้ที่สูญเสียคนรักหรือบุคคลใกล้ชิดไปเนื่องมาจากความตาย
3. ครูผู้สอนมรดกศึกษาควรมีคุณสมบัติดังนี้ คือ ต้องสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้องเข้าใจง่าย, ควรมีเทคนิคในการให้การปรึกษาและเข้าใจถึงภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องความตาย และครูต้องมีความสามารถผสมผสานความคิดในการสอนและในกระบวนการให้คำปรึกษา
4. เนื้อหามรดกศึกษาอาจนำไปบูรณาการไว้ในวิชาเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตในระดับชั้นประถมศึกษาได้
5. คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนและดำเนินการในการที่จะจัดให้มีการสอนมรดกศึกษา เมื่อมีการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษา ควรนำวิชามรดกศึกษา บรรจุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

6. สถาบันฝึกหัดครูควรจัดให้มีการสอนมรณศึกษา และวิธีสอนมรณศึกษา แก่นักศึกษาครู เพื่อเตรียมบุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรมรณศึกษา และวิธีสอนมรณศึกษา

7. ควรมีการตั้งเกณฑ์ในการกำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกครูผู้สอนมรณศึกษา และมีการอบรมครูประจำการให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรมรณศึกษา วิธีสอน เพื่อจะถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ถูกต้อง

8. ควรปรับปรุงโครงการแนะแนวมีการจัดให้มีบริการปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากความตาย เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่มีสาเหตุมาจากความตาย และทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตได้ดียิ่งขึ้น

9. โรงเรียนควรมีการสนับสนุนให้มีชมรมมรณศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่มีความสนใจได้ร่วมกิจกรรม เพื่อช่วยเหลือเพื่อนนักเรียนที่อยู่ในภาวะที่มีสมาชิกในครอบครัวตายไป และส่งเสริมให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเกี่ยวกับความตาย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อมรณศึกษา เพื่อจะได้ทราบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ กับนักเรียนในระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และประถมศึกษา เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งผลการวิจัยอาจจะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนมรณศึกษาต่อไป

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อมรณศึกษาตามตัวแปรอื่นๆ เช่น ศาสนา อาชีพของบิดามารดา และฐานะเศรษฐกิจของบิดามารดา

4. ควรมีการศึกษาความสนใจของผู้ปกครองของนักเรียนที่มีต่อมรณศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหลักสูตรมรณศึกษา